

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğr. Üyesi Kenan Alparslan
Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi, Psikoloji Bölüm, Muş-Türkiye
e-posta: knalparslan@gmail.com.
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 26. 04. 2024
Kabul tarihi-Date of acceptance: 30. 12. 2024
Yayın tarihi-Date of publication: 31. 05. 2025

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Dış Hakemlik
Double-Blind External Peer Review

Etik beyan/Ethics statement

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyduklarını beyan etmiştir.
The author(s) declared that they complied with ethical principles during the preparation of the study.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir
No conflict of interest declared

Finansman-Grant Support

Fon, hibe veya destek alınmamıştır
No funding or support was received

Lisans- License

Kültürün Benlik Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Değerlendirme

Öz

Kültür, insanların yaşamlarını ve kimliklerini şekillendiren önemli bir etkidir. Kültürlerarası psikolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte kültürün psikolojik süreçler üzerinde kritik roller oynadığı anlaşılmıştır. Bu çalışma, kültür ve benlik kurguları arasındaki karmaşık ilişkiyi inceleyerek, kültürün bireylerin benliklerini algılama ve inşa etme biçimlerini nasıl derinden etkilediğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Benlik kurguları, bireylerin kendilerini nasıl tanımladıklarının ve toplum içinde nasıl etkileşimde bulunduklarının temelini oluşturur. Bu bağlamda kültür, bu benlik kurgularının şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bireyler belirli kültürel bağlamlar içinde yetiştikçe, kültürel unsurları içselleştirirler ve bu da kimliklerini nasıl tanımladıklarını etkiler. Örneğin, toplulukçu kültürlerden gelen bireyler benlik kurgularında grup uyumu ve birbirine bağlılığı vurgularken, bireyci kültürlerden gelenler kişisel özerklik ve bağımsızlığa öncelik verebilir. Dahası, kültür benlik kurgularını şekillendirerek bireylerin algılarını, bakış açılarını, tutumlarını, tercihlerini ve duygularını etkiler. Bununla birlikte, kültürün benlik kurguları üzerindeki etkisinin tek yönlü veya deterministik olmadığını kabul etmek önemlidir. Bireyler, kültürel geçmişleri arasında gezinme, kendilerine uyan yönleri birleştirirken uymayanlara uyum sağlama veya meydan okuma becerisine sahiptir. Bu dinamik süreç, kültür ve benlik kurguları arasındaki karmaşık ve incelikli ilişkiyi göstermektedir.

Keywords: Culture, Cross-Cultural Psychology, Self, Self-Construals, Social Context

An Evaluation on the Effect of Culture on the Self

Abstract

Culture is an important factor shaping people's lives and identities. With the emergence of cross-cultural psychology, it has been understood that culture plays critical roles in psychological processes. This article delves into the intricate relationship between culture and self-construals, aiming to evaluate how culture profoundly influences the way individuals perceive and construct their selves. Self-construals serve as the foundation for how individuals define themselves and interact within society. Culture, in this context, plays a pivotal role in shaping these self-construals. As individuals are raised within specific cultural contexts, they internalize cultural elements, which subsequently impact how they define their identities. For example, individuals from collectivist cultures may emphasize group harmony and interconnectedness in their self-construals, whereas those from individualistic cultures may prioritize personal autonomy and independence. Furthermore, by shaping self-construals, culture influences individuals' perceptions, perspectives, attitudes, preferences, and emotions. However, it is essential to acknowledge that culture's influence on self-construals is not unidirectional or deterministic. Individuals possess agency and the ability to navigate their cultural backgrounds, incorporating aspects that resonate with them while adapting or challenging those that do not. This dynamic process illustrates the complex and nuanced relationship between culture and self-construals.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültürlerarası Psikoloji, Benlik, Benlik Kurguları, Toplumsal Bağlam

Yazar Katkı Oranları/ Author Contributions

Çalışmanın Tasarımı/Conceiving the Study	Yazar-1 (%100)
Veri Toplama/Data Collection	Yazar-1 (%100)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar-1 (%100)
Makale Yazımı/ Article Writing	Yazar-1 (%100)
Gönderim ve Revizyon/Submission and Revision	Yazar-1 (%100)

Atıf- Citation (APA)

Alparslan, K. (2025). Kültürün benlik üzerindeki etkisine yönelik bir değerlendirme. *İctimaiyat*, 9(1), ss 145-158. DOI: <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1474102>

1. Giriş

Kültür, insan yaşamının en temel ve en karmaşık yönlerinden biridir. İnsanlar, doğdukları toplumun kültürü içinde büyür ve bu kültür, kimliklerini şekillendirmede ve dünyayı anlamlandırmada kritik bir rol oynar. Kültür, bireylerin değerleri, inançları, normları, gelenekleri ve yaşam tarzlarını belirlerken, aynı zamanda kişisel kimliklerini ve toplumsal ilişkilerini etkiler. Bu nedenle, kültürün benlik üzerindeki etkisi, sadece bireyin kendisiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda toplumun ve hatta tüm insanlığın kolektif bilincini de şekillendirir. Kültürlerarası psikolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarının önemli ölçüde kültürden etkilendiği anlaşılmıştır (Berry ve ark., 2013). Farklı kültürlerle yapılan çalışmalarda ortaya çıkan en kayda değer sonuç, kültürel özelliklere bağlı olarak bireylerin kendilerini farklı tanımlamakla kalmayıp aynı zamanda dünyayı farklı algıladıkları ve gördükleridir (bkz. Markus ve Kitayama, 1991; Nisbett, 2020). Bu gerçeğin farkına varılması, benliğin ele alınmasında farklı bir bakış açısı ortaya çıkarmıştır. Farklı kültürel bağlamlarda yetişmiş araştırmacılar evrensel ve değişmez olduğu varsayılan bazı temel psikolojik süreçlerin kültürlerarası değişkenliğini fark ederek psikolojiye yeni bir anlayış getirmişlerdir. Kültürel psikolojideki birçok araştırma, benlik kavramının farklı kültürel bağlamlarda büyük ölçüde değiştiğini ve benliğin anlamının farklılaştığını, bunların psikolojik sonuçlarının da insanlar üzerinde farklı olabileceğini göstermektedir (Cross ve Gore, 2012; Nisbett, 2020). Psikolojik süreçlerde kültürlerarası farklılıklar ile ilgili çok sayıda kanıt olmasına rağmen bu farklılıkların açıklanması üzerine fikir birliği azdır. Günümüzde kültürlerarası farklılıkları açıklamak üzere üzerinde durulan en yaygın ve popüler kavram benlik kurgusudur (Berry ve ark., 2013; Kağıtçıbaşı, 2012a). Bu çalışmada kültürün benlik üzerindeki rolü ve etkisi benlik kurguları kapsamında değerlendirilecek ve benlik kurgularının psikolojik sonuçları gözden geçirilecektir. Literatürde kültür ve benlik arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar bulunsada bu çalışma kültürün benlik kurguları üzerindeki etkisini daha bütüncül bir perspektiften ele alarak bu alandaki eksiklikleri gidermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, yerel bağlamda kültür ve benlik ilişkisine dair bir anlayış geliştirilmesine katkı sağlayarak Türkçe literatüre bir katkı sunması beklenmektedir.

2. Benlik Kurgusu

Benliğin yapısı bireyin kendisini, diğerlerini ve dünyayı algılayış biçimini etkilemekte ve duygu, düşünce ve davranışlarına yön vermektedir. Farklı benlik yapılarının oluşmasında kültür son derece önemli bir rol oynar. Markus ve Kitayama (1991) insanların zihninde kendilerinin kim olduklarına ve nasıl biri olduklarına, öteki insanların kim olduklarına ve nasıl birileri olduklarına ve kendilerinin öteki insanlarla olan ilişkilerinin nasıl olduğuna ya da olması gerektiğine dair kurgular olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar benlik kurgusunu, bireylerin kendileri ve diğer bireylerle olan ilişkileri hakkında ne düşündükleriyle ilgili bir varyasyon olarak görmüşlerdir. Araştırmacılara göre benlik kurgusu özellikle de bireylerin kendilerini ne düzeyde diğerlerinden ayrı veya diğerleri ile bağlantılı olarak gördüklerini ifade etmektedir (Markus ve Kitayama, 1991, s. 226). Singelis (1994) de benzer şekilde benlik kurgusunu, bireyin diğerleriyle olan ilişkisine ve diğerlerinden farklılığına ilişkin duygu, düşünce ve eylemlerinin toplamı olarak kavramsallaştırmıştır (s. 581). Bu tanımlamalar göz önüne alındığında benlik kurgusunun, bir insanın kendisi hakkında ne düşündüğünü ve kendisini nasıl tanımladığını ifade ettiği söylenebilir. Ancak burada önemli olan bir nokta, benlik kurgusunun yalnızca bireyin kendisini anlamının bir yolu olmadığı, aynı zamanda bireyin daha geniş sosyal dünya ile olan ilişkisini anlamının da bir yolu olduğudur (Markus ve Kitayama, 2010). Benlik kurgusuyla ilgili önemli

olan bir diğer nokta ise, onun kültürel normlar, değerler ve inançlar tarafından oluşturulması ve şekillendirilmesidir (Kağıtçıbaşı, 2012a). Benlik kurgusu bir anlamda benlik kavramının kültürel inanç ve değerleri içermesiyle aldığı biçimdir. İnsanların kendilerini nasıl ifade ettikleri ve bu ifade biçimlerinin onları nasıl etkilediği, sosyokültürel bağlamlara bağlı olarak büyük farklılıklar göstermektedir.

Benlik kurgusu kavramının kökeni, psikolojik süreçlerin Batı ve Doğu kültürlerinde karşılaştırılarak incelenmesine dayanmaktadır. Hofstede (1980) yaptığı kültürlerarası çalışmalarda güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, maskülenlik ve bireycilik-toplulukçuluk gibi kültürel değerleri tanımlamış ve bunların örgütsel değişkenlerle ilişkilerini incelemiştir. Kültürün benlik kurgusu üzerindeki etkisi yaygın olarak bireycilik-toplulukçuluk boyutları çerçevesinde incelenmiştir. Benlik kurgusuyla ilgili araştırma literatüründe bu boyut daha fazla vurgulanmış ve öncelikli olarak ele alınmıştır. Hofstede'e (1980) göre bireycilik, bireyler arasındaki bağların zayıf olduğu, herkesin sadece kendine veya çekirdek ailesine bakmak zorunda olduğu kültürler için geçerli; toplulukçuluk, insanların doğuştan itibaren güçlü ve sıkı gruplara bağlı olduğu ve bu bağlılığın yaşam boyunca, sorgulanmayan bir sadakat karşılığında varlığını sürdürdüğü kültürler için geçerlidir. Bireycilik ve toplulukçuluk daha sonra psikolojik süreçleri en iyi açıklayan ve hem kuramsal hem de uygulamalı çalışmalarda en çok incelenen kültürel farklılaşma unsurları olmuştur (Berry ve ark., 2013).

Bireycilik-toplulukçuluk, kültürel ve bireysel olmak üzere iki analiz düzeyine sahiptir. Bireycilik ve toplulukçuluk tezahürleri ilk başlarda kültürel düzeyde incelenmiştir. Kültürel düzey yaklaşımında, analiz birimi kültürdür ve elde edilen sonuçlar, bireylerin değil kültürlerin karakteristik özelliklerini yansıtır. Bireycilik-toplulukçuluk kültürel kavramı, kültürel gruplar arasındaki davranış farklılıklarını açıklamak için yaygın olarak kullanılmıştır. Bu kavram, bir kültürün değerlerini, inançlarını, tutumlarını ve normlarını içeren "kültürel sendromlar" olarak tanımlanmıştır (Triandis, 1996).

Buna karşılık, bireysel düzey yaklaşımında, analiz birimi bireydir ve elde edilen sonuçlar, bireylerin karakteristik özelliklerini yansıtır. Bir dizi çalışma bireycilik ve toplulukçuluk özelliklerinin bireylerde farklı düzeylerde bir arada bulunabileceğini göstermiştir (Singelis, 1994; Triandis, 2001). Triandis'e (2001) göre, bireyci veya toplulukçu kültürlerden gelen bireylerin tamamen bireyci ya da toplulukçu eğilimlerle nitelendirildiğini varsaymak yanlıştır. Aksine çoğu birey, koşullara bağlı olarak hem bireyci hem de toplulukçu bilişsel süreçlerin özelliklerine sahip olma eğilimindedir. Bir kültür içinde kişilerin kendilerini algılamaları ve tanımlamaları açısından büyük farklılıklar olabileceği gibi, farklı kültürlerdeki insanlar arasında bu açıdan büyük benzerlikler de görülebilir. Bireysel farklılıkları daha iyi anlamamanın bir yolu, Markus ve Kitayama'nın (1991) bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik kurguları üzerine yaptığı çalışmalarla temsil edilir. Markus ve Kitayama (1991) bireycilik ve toplulukçuluğun kültürel düzey sendromlarının, bireysel düzeyde benlik yapılarını etkilediğini belirterek iki tür benlik kurgusunu ortaya çıkardığını ifade etmişlerdir. Daha sonra Kağıtçıbaşı (1996, 2012a) bu ikisine ek olarak özerk-ilişkisel benlik kurgusu önermiştir.

2.1. Bağımsız Benlik Kurgusu

Anaakım psikoloji 1990'ların başlarına kadar benliği bireyin kendine özgü kişiliğine, farklı yetenek ve tutumlarına göre tanımlayarak bireyci bir benlik anlayışının yerleşmesini sağlamıştır (Kağıtçıbaşı, 2012a). Bu tür bir benlik görüşü, benlik hakkındaki araştırmaların bağımsız benlik

kurgularını incelemesi ile sonuçlanmıştır. Markus ve Kitayama (1991) yaptıkları kültürlerarası araştırmalar sonucunda, benliği bireyin kendine özgü nitelikler açısından tarif etmenin, tipik bir Kuzey Amerika ve Avrupa anlayışı olduğunu ancak bunun Doğu Asya ve Latin Amerika kültürlerinin üyelerinin benlik görüşlerini yeterince yansıtmadığını ortaya koymuşlardır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Batı Avrupa kültürel geleneklerine dayanan toplumlarda birey, toplum ve bağlamdan ayrı olarak değerlendirilir ve bireyin özerk olması özendirilir (Cross ve Gore, 2012). Örneğin, bir Amerikan atasözünde “*Gıcırtılı tekerlek yağlanır*” ifadesi, çocuklarını akşam yemeğini yemeye teşvik etmeye çalışan Amerikalı ebeveynlerin çocuklarına “*Bu yiyecekleri bulamayan Afrikalı açları düşün; sen onlardan ne kadar şanslısın*” demeleri ve verimliliği artırmak isteyen bir Teksas şirketinin çalışanlarına “*Her sabah aynanın karşısında ‘Ben ne kadar güzelim/yakışıklıyım’ diye 100 kez tekrarlayın*” tavsiyelerinde bulunması bu toplumdaki kişilerin kendileri ve diğerleri ile ilişkileri hakkında ne düşünceleri, ne hissetmeleri ve nasıl davranmaları gerektiği konusunda pek çok şey öğretir (Markus ve Kitayama, 1991).

Bireyci değerlerin egemen olduğu kültürlerde insanlar kendilerini tanıtırken, ilk olarak kişilik özellikleri (örneğin, “Ben iyimser biriyim”), yetenekleri (örneğin, “Ben harika bir sporcuyum”) ve tercihleri (örneğin, “İspanağı severim ama pırasadan nefret ederim”) hakkında düşünerek, kendine özgü bir benlik profili oluştururlar. Bu tür kültürlerde içsel ve ayırt edici kişisel özelliklere vurgu yapılması nedeniyle kişi, özünde diğerlerinden ayrı, kendine özgü bir birey olarak görülür. Bireyci toplumlarda yaygın olan bu benlik yapısının temel yönünü özerk ve bağımsız benlik anlayışı oluşturduğundan Markus ve Kitayama (1991, s. 226) tarafından buna *bağımsız benlik kurgusu* denmiştir. Bağımsız benlik kurgusu, sosyal bağlamdan yalıtılmış, sınırlı, bölünmez ve sabit bir benlik olarak da tanımlanır (Singelis, 1994, s. 581). Bu bağımsız modelde benlik zaman ve mekâna bağlı olarak değişen bir özellikte değil, her koşulda tutarlılık gösteren bir özellikte kabul edilir.

Bağımsız benlik kurgusunda, benlik, daha büyük bir “biz” in parçası olarak değil, sadece bir “ben” olarak düşünülerek anlaşılabilir. Bu modelde, kişi, ahlaki açıdan ve yasal olarak toplumdan önce gelen özerk, benzersiz, ben-merkezli, bireyci, kendi kendine yeten ve duygularını açığa vurup düşüncelerini açıkça ifade eden bir birey olarak görülür (Markus ve Kitayama, 1991; Cross, Hardin ve Gercek-Swing, 2011). Bağımsız ve kendine yeten birey; bireyciliğini korumak, kendini gerçekleştirmek, amaçlarına ulaşmak ve diğerlerinin etkisinde kalmamak için uğraşır. Bağımsız bir benlik kurgusuna sahip birey, kendini tanımlarken, başkalarının düşüncelerine, duygularına ve eylemlerine atıfta bulunmak yerine, kendi karakteristik özelliklerine, düşüncelerine, duygularına, yeteneklerine ve amaçlarına atıfta bulunur. Bağımsız bir benlik kurgusunda, başkalarıyla etkileşim, diğerlerinden ayrı, farklı veya bağımsız bir benlik duygusu üretir (Markus ve Kitayama, 2010). Bu etkileşimler, bireysel tercihlerin, amaçların, inançların ve yeteneklerin geliştirilmesini ve yeniden düzenlenmesini teşvik eder. Bu benlik kurgusuna sahip bireylerde, diğerleri, kendini değerlendirme ve tanıma için bir referans ve kılavuz işlevi görür. Bu bireyler ayrıca, diğerleri hakkında düşüncelerini ifade ettiklerinde, ilişkisel ya da bağlamsal faktörlerden ziyade diğerlerinin kişisel özelliklerini ve niteliklerini göz önüne alırlar.

Bireyci toplumlarda kültürel açıdan değerli bir insan olmak için, kişinin kendisini başkalarından ayırması ve kendisini benzersiz kılan özellikleri, nitelikleri ve yetenekleri keşfetmesi gerekir. Bağımsız bir benlik kurgusuna sahip bireylerin duygu ve düşüncelerini özgürce ifade etmeleri

onların daha iyi bir benlik saygısına ilişkin duygu geliştirmesini sağlar (Singelis, 1994). Çünkü bu bireyler kişisel özelliklerini ve yeteneklerini gerçekleştirebildiği ve kendilerini açıkça ifade edebildikleri ölçüde kendilerini değerli hissederler.

2.2. Karşılıklı-Bağımlı Benlik Kurgusu

Batı kültürünün bireyci görüşüne karşılık, Doğu Asya toplumu gibi pek çok toplulukçu kültürel bağlamlarda kişi ile toplum arasındaki bağımsız ilişki kabul edilmez. Bu kültürlerde kişi ile toplum birbirine bağlıdır ve karşılıklı olarak destekleyici niteliktedir (Markus ve Kitayama, 1991; Cross ve Gore, 2012). Japon, Kore, Hint ve Türkiye gibi toplulukçu kültürlerde bireyler kendilerini tanımlarken, ilk başta ilişkilerdeki rollerine (örneğin, “Mehmet’in oğluyum” veya “Evin en küçük erkek çocuğuyum”) ve önemli grup üyeliklerine (örneğin, “Ben Türküm” veya “Ben Müslümanım”) atıfta bulunurlar. Bu tür kültürler, sosyal ilişkilere ve gruplara vurgu yaparak karşılıklı bağımlı bir benlik kurgusunun oluşmasına önayak olurlar. Japonlara ait “*Dışarı fırlayan çivi geri çakılır*” atasözü, bir Japon annenin çocuğuna yemeğini bitirmesi için “*Bu pilavı üretmek için emek veren çiftçiye düşün; eğer onu yemezsen çiftçi kendini kötü hisseder, çünkü emekleri heba olur*” sözünü söylemesi ve bir Japon firmanın çalışanlarının moralini yükseltmek için onlara “*Her sabah el ele tutuşun ve birbirinize ‘sen güzelsin’ deyin*” tavsiyesinde bulunması kültürlerin benliği şekillendirmede oynadığı başat rolü açık bir şekilde göstermektedir (Markus ve Kitayama, 1991).

Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, bireyin kendisini etrafını çevreleyen sosyal ilişkinin bir parçası olarak görmesini; statüler, roller ve ilişkiler gibi dışsal özellikler ile tanımlamasını ve bir gruba ait hissetmesini ve ona uymasını gerektirir. Bu benlik modelinin temel özelliklerini diğer bireylerle olan ilişkiler ve sosyal bağlılıklar oluşturduğu için modele *karşılıklı bağımlı benlik kurgusu* denmiştir (Markus ve Kitayama, 1991, s. 226). Bu benlik kurgusunda bireyler ilişkisel, diğer-merkezli, bağlama önem veren, bütüncül, yapıcı, kolektif gibi özelliklere sahiptir. İnsanlar, kendileriyle ilgili diğerleriyle uyum içinde olmaya, sosyal görevlerini ve yükümlülüklerini yerine getirmeye ve çeşitli kişilerarası ilişkilerin bir parçası olmaya motive olurlar. Bu modelde öncelik, birey yerine, aile, çalışma grubu ve toplum gibi sosyal birimler ve topluluklara verilir. Kişi, ilişkilere gömülü olarak görülür ve sosyal bağlamlar, temel ilişkiler ve sosyal konumlar tarafından tanımlanır (Cross ve ark., 2011). Böylece benlik, özerk ve farklılaşmış bir varlık olarak değil, başkalarıyla ilişkili olarak algılanır. Nitekim kişi, benliğini “ben” yerine “biz”in bir parçası olarak görür ve diğerleriyle olan ilişkileri ve sosyal bağlılıkları bağlamında yapılandırır.

Karşılıklı bağımlı benlik kurgusunda, bireylerin kararları ve davranışları sosyal rollerden, bağlamlardan ve ilişkide olduğu diğerlerinin düşünceleri, duyguları ve eylemlerinden etkilenir. Davranışlarını düzenlemede, kişinin kendi içsel özelliklerinin rolü azdır. Bağımsız benlik kurgusunda olduğu gibi, diğerleri bireyin sosyal karşılaştırmalar yapması ve kendini değerlendirmesi için kritik öneme sahiptir; ancak karşılıklı bağımlı benlik kurgusunda, diğerleri, bireyin benliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelir (Markus ve Kitayama, 1991). Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu yüksek olan bir birey, diğerleriyle bağlantılar geliştirerek ve uygun sosyal ilişkiler kurarak anlam kazanır ve benliği eksiksiz hale gelir. Kişi, değerli bir insan olmak ve kendini ve dünyadaki yerini bilmek için grupların bir parçası (örn., aileler, çalışma grupları ve topluluklar) olarak var olmalı veya olmaya çalışmalıdır (Cross ve Gore, 2012). Bu benlik yapısının yaygın olduğu kültürlerde bireyin kendisini öne çıkarması hoş karşılanmadığından, farklı bir birey olmaksızın, grubun bir parçası olmak son derece önemli olur.

Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, esnek ve değişken bir benlik olarak da tanımlanır (Singelis, 1994, s. 581). Karşılıklı bağımlı benlik kurgusunda birey kendisini sosyal bağlamdan ayrı olarak düşünmez ve kendisini farklı ortamlardaki ilişkileri bağlamında yeniden tanımlar (İngiliz'im, öğrenciyim, anneyim gibi). Bu benlik kurgusuna sahip bireyler içsel ve özgün niteliklere sahiptir ancak bu bireylerin kişilik özellikleri, fikirleri ve yetenekleri duruma özgüdür ve davranışları öngörme olasılıkları düşüktür (Markus ve Kitayama, 1991). Bireyin içsel nitelikleri, değişik sosyal ortamlarda diğerleriyle ilişkilerde ikincil duruma düşer ve ortama bağlı olarak yeniden düzenlenir. Benlik, belirli bir bağlam içinde anlam kazandığından bireyin duygu, düşünce ve davranışını belirleyen temel unsur içsel özelliklerden ziyade, diğerleriyle olan ilişkilidir (Kağıtçıbaşı, 2012b).

Karşılıklı bağımlı benlik kurgusunda benlik saygısı, uyumlu bağlantıların geliştirilmesi ve başkalarıyla ilişkilerin kurulmasıyla kazanılır (Cross ve ark., 2011). Bağımsız benlik kurgusunun aksine, ilişkilere uyum sağlamak ve o ilişkilerin bir parçası olmak benlik saygısının temelini oluşturur (Kağıtçıbaşı, 2012b). Bu benlik kurgusunun temel amacı kişinin içinde yaşadığı ortama uyum sağlaması ve bu ortamlara uygun davranışlar sergilemesi olduğundan, kişi bu amacı gerçekleştirebildiği ve kendisini denetleyebildiği ölçüde kendisini değerli görür.

2.3. Özerk-İlişkisel Benlik Kurgusu

Bağımsız benlik kurgusu bireyci kültürlerde, karşılıklı bağımlı benlik kurgusu toplulukçu kültürlerde daha yoğun olarak görülse de bu iki tür benlik yapısı her iki tür kültürde de görülebilir. “*Ağlamayan bebeğe meme vermezler*”, “*Sana vereyim bir öğüt, kendi ununu kendin öğüt*”, “*Keskin sirke küpüne zarar*” ve “*Vakitsiz öten horozun başını keserler*” gibi Türk atasözleri farklı benlik yapılarının aynı kültürel bağlamda görülebileceğini açıkça göstermektedir. Kağıtçıbaşı (1996, 2012a) birbirinden ayrı ve zıt kutuplar olarak değerlendirilen bu iki benlik kurgusuna çeşitli eleştiriler getirerek üçüncü bir tür benlik yapısı önermiştir. Özerkliğin kendisini başkalarından ayırma ve başkalarından uzaklaştırma olarak yanlış anlamda yorumlandığını ifade ederek, özerkliğin toplulukçu kültürlerde de olabileceğinin altını çizmiştir. Özerkliğin yalıtılmışlık ve kendi başına karar verebilme anlamlarını içerdiğini belirten Kağıtçıbaşı (1996, 2012a), hem kendi başına karar verebilen ve yetkin olabilen hem de diğer bireylerle ilişkili olabilen *özerk-ilişkisel benlik kurgusunu* ortaya koymuştur. Bu benlik yapısı bir yandan özerkliği diğer yandan ilişkisel eğilimi içinde barındırmakta ve bireyci ve toplulukçu özellikler taşımaktadır. Özerk-ilişkisel benlik; bağımsızlık, bağlılık, özerklik ve ilişkisellik arasında bir denge oluşturmaktadır.

Kağıtçıbaşı (2005, 2012a) küreselleşme ve sosyoekonomik gelişmeyle birlikte, Batı'nın bireyci-ayrık aile modelinden farklı olan her aile modelinin zamanla bu modele benzeyeceğini ve karşılıklı bağımlı benlik kurgusundan bağımsız benlik kurgusuna geçişin olacağını iddia eden modernleşme kuramına karşı çıkarak, toplulukçu toplumlarda sosyoekonomik gelişmeye karşın, yakın ilişkilerin sürdüğünü ortaya koymuştur. Türkiye ve Japonya gibi toplulukçu kültürlerdeki hızlı ekonomik gelişmeye ve kentleşmeye rağmen karşılıklı bağımlılık devam etmekte ve Batı'nın aile modeline doğru bir değişim görülmemektedir. Kağıtçıbaşı (1996, 2005, 2012a) çocuğun değeri ile ilgili yürüttüğü çalışmalarına dayanarak gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sosyoekonomik değişimlerle birlikte aile bireyleri arasında maddi/ekonomik bağımlılıklar azalsa da psikolojik/duygusal bağlılıkların devam ettiğini ve bu değişimlerin ailelerin çocuk yetiştirme biçimlerini etkilediğini öne sürmüştür. Psikolojik/duygusal aile modelinin en belirleyici niteliği, bireyin ve ailenin duygusal alanda karşılıklı bağlılığının devam etmesi ve

maddi alanda bağımsızlığın görülmesidir. Maddi bağımlılıkların azalmasıyla birlikte, çocuğa artık faydacı değer verilmez ve çocuğun özerkliği aile için bir tehdit unsuru olmaktan çıkar. Ancak duygusal bağımlılıklara hala önem verilmesi nedeni ile de çocuğun ailesine yakın ve bağlı olması istenir. Bu modelde aileler, bir yandan özerkliğe ve kendine yeterliğe önem veren, diğer yandan aileye bağlılığı ve sadakati ön plana çıkartan çocuk yetiştirme tarzını benimser.

3. Benlik Kurgularının Psikolojik Süreçler Üzerindeki Etkisi

Geniş sosyal ve kültürel süreçlerin benliği şekillendirmesiyle oluşan farklı benlik kurguları bireylerin algılarını, bakış açılarını, tutumlarını, tercihlerini, duygularını hatta hangi tür görevlerde başarılı olacaklarını etkilemektedir (Cross ve Gore, 2012; Markus ve Kitayama, 1991; Nisbett, 2020). İçinde doğduğumuz ve yetiştiğimiz kültür hangi kavramlara ve fikirlere dikkat edeceğimizi, hangilerini göz ardı edeceğimizi, neyi düşünüp neyi düşünmeyeceğimizi belirleyerek dünyayı kültürel gözlüklerimizle otomatik olarak algılamamıza yol açmaktadır. Bireylerin kendilerine sorduğu “Sen kimsin? Kendini tanıtır mısın?”, “Kalabalık bir caddeden geçerken tanıdığınız birinin yanınızdan geçtiğini ve sizi görmezden geldiğini düşünün. Sizce bu kişi neden böyle yapmış olabilir?”, “Bir ormana girdiğinizi düşünün. Burada ilginizi ve dikkatinizi farklı ağaç türleri mi çeker yoksa bir bütün olarak ormanın görüntüsü mü çeker?”, “Gurur, kırgınlık, öfke, suçluluk, saygı ve utangaçlık gibi duygulardan hangilerini daha sık ve yoğun olarak yaşarsınız?”, “Size göre başarı bireyin kendi amaçlarını gerçekleştirmesi midir yoksa ailesine ve topluma yararlı olması mıdır?” soruları benlik kurguları hakkında bilgi verebilir.

3.1. Kendini Tanımlama

Kültürün benlik üzerindeki önemli bir etkisi kişilerin kendilerini tanımlama tarzları üzerindedir. Farklı kültürlerden insanların kendilerini nasıl algıladığını araştıran çalışmalarda, bireylere kendilerini tanıtmaları istenir. Bağımsız benlik kurgusunu temsil eden Amerikalılar kendilerini “*Dürüst bir insanım. Kibarım.*” Gibi genel ve soyut niteliklerle tanımlarken, karşılıklı bağımlı benlik kurgusunu temsil eden Koreliler ve Japonlar “*Öğrenciyim. İki kardeşe sahibim.*” Gibi somut ve bağlama özgü niteliklerle tanımlamışlardır (Kashima ve ark., 2006; Rhee ve ark., 1995). Benzer şekilde Beyaz Amerikalılar çeşitli bağlamlarda kendilerini tanımlarken Asyalı Amerikalılara kıyasla daha özerk ve soyut ifadeler kullanmışlardır (Kim-Ju ve ark., 2024). Aynı şekilde bireyci ve toplulukçu kültürlerden bireylere bir arkadaşlarını tanımlamaları istendiğinde de benzer yönde sonuçlar ortaya çıkmıştır. Amerikalılar “*O, arkadaş canlısı bir insandır.*” gibi kişisel tanımlamalar yaparken, Hintliler “*O, özel günlerde aileme kek getirir.*” gibi ilişkisel ve duruma özgü tanımlamalar yapmışlardır (Shweder ve Bourne, 1984). Kendini ve diğer insanları belirli bir bağlam içinde düşünüp tanımlayanların karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna, kendini ve diğer insanları durumdan bağımsız kişilik özelliklerine göre tanımlayanların ise bağımsız benlik kurgusuna sahip olma olasılıklarının yüksek olduğu söylenebilir.

3.2. Nedensel Atıflar

Kültürün etkilediği bir diğer psikolojik süreç nedensel atıflardır. İnsanlar günlük hayatta ilişkide oldukları kişilerin davranışlarını ve karşılaştıkları olayların nedenlerini açıklamak ve yorumlamak eğilimindedir. İnsanların davranışlarına kimi zaman içsel nedenler atfederken kimi zaman ise dışsal nedenler atfedilir. Ancak çoğunlukla diğer insanların davranışlarının nedenleri onların kişiliğine, içsel süreçlerine bağlanıp dış faktörlerin, çevrenin ve sosyal bağlamın etkileri göz ardı edilir. Örneğin, toplantıya ya da derse geç kalan birinin trafiğe yakalanmış olabileceğini düşünmekten ziyade onun sorumsuz olduğu varsayılır. Bu durum sosyal psikoloji literatüründe

temel atıf hatası olarak adlandırılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012b). İnsanların bu hataya eğilimli olup olmadığını etkileyen önemli bir faktör içinde yaşadığı kültürdür. Bireyci kültürlerde insanlar davranışları kişisel özellikler gibi içsel nedenlerle açıklarken, toplulukçu kültürlerde insanlar çevresel koşullar gibi dışsal nedenlerle açıklama eğilimindedirler. Bu nedenle bireyci kültürün baskın olduğu batıda temel atıf hatasının daha fazla yapıldığı görülmektedir (Berry ve ark., 2013). Kültürün nedensel atıflar üzerindeki etkisini inceleyen ilk araştırmalardan biri Miller (1984) tarafından yapılmıştır. Miller yaptığı bir araştırmada, Amerikalı ve Hintli katılımcılardan aşağıdaki metni okumalarını istemiştir.

“Bu yazı bir motosiklet kazası ile ilgilidir. Motosikletin arka lastiği patlamıştır. Sürücünün arkasında oturan yolcu yerinden fırlamış, düşerken kafasını kaldırıma çarpmıştır. Avukat olan motosikletin sürücüsü mahkemeye gidip bir işi yetiştirmek zorundadır. O yüzden, kazazedeyi bir hastaneye götürüp sonra mahkemedeki çalışmalarına katılmıştır. Ben şahsen sürücünün yanlış bir şey yaptığını düşünüyorum. Sürücü kazazedenin durumunun ciddi olup olmadığını ve kendisinin oradan ayrılmasının doğru olup olmadığını doktora danışmadan kazazedeyi orada bırakmış ve mahkemeye gitmiştir. Sonuçta kaza geçiren adam ölmüştür (Miller, 1984, s. 972).”

Miller daha sonra katılımcılara “Sürücü, yolcunun durumunun ciddiyetini danışmadan neden onu hastanede bırakıp gitmiştir?” sorusunu yöneltmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, Amerikalıların büyük çoğunluğu bu soruyu sürücünün içsel ve kişisel özellikleriyle cevaplarırken, Hintlilerin büyük çoğunluğu dışsal ve durumsal özelliklerle cevaplamıştır. Diğer bir ifadeyle, Amerikalılar sürücünün sorumsuz biri olduğunu, şokta olduğunu ya da kariyerini sürdürmede hırslı olduğunu ifade ederken, Hintliler ise sürücünün mahkemedeki işine yetişmesinin önemli olduğunu, yolcunun durumunun çok ciddi olmayabileceğini düşündüklerini ya da sürücünün kafasının o anda karışmış olabileceğini ifade etmişlerdir. Nedensel atıflarla ilgili yapılan bir derleme çalışmasında araştırmacılar, içsel atıfların tüm kültürlerde görülmesine karşın Doğu Asyalıların daha fazla dışsal atıfta bulunma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir (Choi, Nisbett ve Norenzayan, 1999). Ayrıca başarıyı kendine, başarısızlığı ise ortama atfetme olarak tanımlanan kendine hizmet eden yanlılıkların ABD gibi bireyci toplumlarda, alçakgönüllülük ve tevazuya yönelik yanlılıkların ise Japonya ve Hindistan gibi toplulukçu toplumlarda yaygın olduğu ifade edilmiştir (Chen ve ark., 2009; Xiong, Wang ve Cai, 2018).

3.3. Bireysel Tercihler

Çeşitli kültürel bağlamlar, bireylerin neyi tercih edeceklerinin ve neye dikkat edeceklerinin önemli bir belirleyicisidir. Bireyci, Batılı kültürlerden insanlar seçim ve kişisel eylemliliği benlik kavramlarının merkezinde algılamak, toplulukçu kültürlerde kişisel eylemliliğin önemi daha azdır (Markus ve Kitayama 1991). Batı toplumlarında kişisel tercihler davranışın önemli bir motivasyon kaynağı iken, Doğu toplumlarında kişisel tercihler pek önemsenmez. Bu nedenle, Amerikalı veya Avrupalı katılımcılar arasında seçimin içsel motivasyon üzerindeki faydalı etkileri, toplulukçu kültürlerde genellikle görülmez (Fishbach ve Woolley, 2022). Örneğin, Iyengar ve Lepper (1999), Asya-Amerikalı çocukların, kendilerinin seçtikleri görevlere kıyasla annelerinin kendileri için seçtikleri görevlerde daha iyi performanslar sergilediklerini bulmuşlardır. Buna karşılık, Avrupa-Amerikalı çocuklar ise, annelerinin kendileri için seçtiklerinden ziyade kendilerinin seçtikleri görevlerde daha iyi performanslar göstermişlerdir. Kim ve Markus (1999) ise yaptıkları bir çalışmada, katılımcıların kendilerine hediye olarak bir kalem seçmelerine yönelik kararlarını inceleyerek Doğu Asyalıların, grubun dışında

kalmaktansa ona uyum sağlamayı tercih ettiklerini saptamışlardır. Bu çalışmada, katılımcılara sunulan kalemlerin rengi değişimlenerek çoğunluğu veya azınlığı temsil eden kalemi seçme durumu çerçevesinde katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Katılımcılara sunulan kutunun içinde iki renkten (turuncu ve açık yeşil) beş adet kalem bulunmaktadır. Bu beş kaleminden dördü aynı renkteyken (çoğunluğu temsil eden grup), biri farklı renkteydi (azınlığı temsil eden grup). Çalışmanın sonucunda Avrupa-Amerikalı katılımcıların sürekli azınlık renginden kalemi seçtikleri, Doğu-Asyalı katılımcıların ise çoğunluk renginden kalemi seçtikleri bulunmuştur. Bağımsız benlik kurgusuna sahip insanlar dünyayı daha bağımsız algıladıklarından genele aykırı tercihlerde bulunmakta ve benzersiz nesnelere daha fazla dikkat etmektedirler. Karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna sahip kişiler dünyayı daha bütüncül ve uyumlu algıladıklarından diğerlerine benzer tercihlerde bulunmakta ve benzer nesneler dikkatlerini daha fazla çekmektedir. Başka bir deyişle, bağımsız benlik kurgusu insanların ağaçlara çok fazla dikkat ederek ormanı görmezden gelmelerine neden olabilirken, karşılıklı bağımlı benlik kurgusu ormana çok fazla dikkat ederek ağaçları göz ardı etmelerine neden olabilir.

3.4. Duygular

Markus ve Kitayama (1991) hangi duyguların ne yoğunlukta ve ne sıklıkta yaşanacağını ve ifade edileceğinin benlik kurgularımızla ilişkili olduğunu iddia etmişlerdir. Bağımsız benlik kurgusuna sahip bireyler mutluluk, öfke, gurur gibi ben merkezli duyguları daha çok ifade ederken, karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna sahip bireyler ise suçluluk, utanç ve diğerkâmlık gibi öteki merkezli duyguları daha fazla ifade ederler (Berry ve ark., 2013). Ben merkezli duygularda içsel özelliklerimiz ve bireysel amaçlarımız ön plandadır. Bu tür duygular kişinin kendisini diğerlerinden ayırması ve ilişkilerinden koparması durumunda daha yoğun yaşanır. Bağımsız benlik kurgusu yüksek olanlar için kişisel zevkler ve başarılar yaşamın anlamının ana kaynağı olarak düşünüldüğünden, bu bireyler üstünlük ve gurur gibi ben merkezli duyguları daha fazla deneyimlerler. Araştırmalar toplumsallığı destekleyen hedeflerden ziyade kendini geliştiren hedeflerin peşinde koşmakla ilişkili olan narsisizmin, bağımsız benlik kurgusu ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Bentley ve Treadway, 2024; Jauk ve ark., 2021). Buna karşılık, öteki merkezli duygular ise kişiyi diğer insanlarla birleştiren ve içinde bulunduğu ilişkinin bir parçası yapan duygulardır. Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu yüksek olan bireyler, kendilerini başkalarının gözüyle yargıladıklarından, bir başkasını hayal kırıklığına uğrattıklarında veya sosyal normlara uymadıklarında kaygı, suçluluk ve utanç gibi öteki merkezli duyguları daha sık ve yoğun olarak yaşarlar (Cross ve Gore, 2012). Bununla birlikte bu bireyler, yakın ilişkide oldukları diğer insanların ve grupların başarılarından büyük mutluluk ve gurur duyarlar (Neumann, Steinhäuser ve Roeder, 2009).

3.5. Motivasyon Kaynakları

Diğer yandan, pek çok motivasyon kaynağı evrensel olmakla birlikte, onların tezahürlerinin kültüre özgü olduğu ve kültürel olarak düzenlendiği belirtilmiştir (Berry ve ark., 2013; Cross ve ark., 2011). Benlik saygısı, başarma ihtiyacı, kendini yüceltme gibi özellikler her iki benlik kurgusu için de önemli bir güdü olmasına rağmen, bunlar bağımsız benlik kurgusuna sahip bireylerde kişisel amaçların gerçekleşmesiyle, karşılıklı bağımlı bireylerde ise grubun amaçlarının gerçekleşmesiyle harekete geçmektedir. Örneğin, Batı kültürlerinde gurur kişisel başarının bir sonucu olarak değerlendirilirken; Doğu kültürlerinde kibrin bir işareti olarak görülmekte ve diğer bireylerin başarıdaki rolünün göz ardı edilmesi olarak değerlendirilmektedir (Kitayama, Markus ve Kurokawa, 2000). Bireyci değerleri ve bağımsızlığı

daha güçlü bir şekilde destekleyen toplumlarda (örneğin ABD, Batı Avrupa), benlik saygısı esas olarak kişinin kendisi hakkındaki olumlu hisleriyle ilişkiliyken, sosyal bağların ve karşılıklı bağımlılığın daha fazla vurgulandığı toplulukçu bağlamlarda (örneğin Çin, Hindistan, Japonya) benlik saygısı iç gruba aidiyet duygusu tarafından belirlenme eğilimindedir (Cross ve ark., 2011; Moscardino, Miconi ve Carraro, 2020). Ayrıca, toplulukçu kültürlerde başarı ve benlik saygısı, sadece bireye ait amaç ve görevlerin gerçekleşmesiyle değil, bireyi aşarak içinde yaşadığı gruba, topluma ait amaç ve görevlerin gerçekleşmesiyle hissedilir (Neumann ve ark., 2009).

3.6. Sosyal Davranışlar

Kültürlerarası çalışmalar, sosyal bağlamin ve benlik kurgusunun sosyal davranışlar üzerinde etkili olduğunu göstermiştir (Berry ve ark., 2013). Örneğin, insanlar karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna sahip olduklarında rekabetten daha çok iş birliğine eğilimli olurlar, grup sorunlarını çözmeye daha fazla çalışırlar (Domino, 1992; Utz, 2004). Ayrıca, ilişkide oluşturan kişilerin veya üyesi olduğu sosyal grubun iyiliğini kendi arzularının üstünde tuttuklarından, birçok yönden daha az bencil davranışlar sergilerler. Bununla birlikte şu da bir gerçektir ki, karşılıklı bağımlılığın yararları sadece kişinin kendisini bir parçası olarak gördüğü ilişkileri ve bağlılık duydukları grupları (iç-grup) kapsar. Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, aidiyet hissedilmeyen ve öteki olarak görülen dış-gruplara karşı daha fazla önyargıyla ilişkilendirilmiştir (Lee, 2005). Karşılıklı bağımlı benlik kurgusunda ilişki içinde olunan benlikler arasında (ben-anne-kardeş-arkadaş-iş arkadaşı) örtüşmeler görülür ve kişi kendini tanımlarken bu benliklere başvurur. Ancak, bu benlik kurgusunda iç-grup ve dış-grup ayrımı çok fazla önem taşır (Markus ve Kitayama, 2010). İnsanlar kolayca iç-grubundan ayrılarak dış-gruba geçemez, genellikle iç-grup üyelerinin lehine ve dış-grup üyelerinin aleyhine davranışlar sergilerler. Bu nedenle, karşılıklı bağımlı insanlarda görülen yardım etme gibi özgeci davranışlar aslında kendi ilişkilerini ve gruplarını kapsayacak şekilde bencil olabilir. Bireyselliğe vurgu yapan bağımsız benlik kurgusuna sahip bireylerin ise iç-grup ve dış-grup arasında katı bir ayrım yapmayacakları ve bir gruptan diğerine nispeten daha kolay bir şekilde geçebilecekleri düşünülmektedir (Markus ve Kitayama, 2010). Sosyal gruplar ve diğerleri, benlik kurguları bağımsız olanlar için önemini korumaya devam etmektedir. Ancak burada vurgu bireyin içsel niteliklerinin onaylanması ve kendisini gerçekleştirme üzerinedir. Sonuç olarak, bir kişinin kendisini başkalarından bağımsız mı yoksa bir durumda başkalarına temelden bağımlı mı gördüğü, uyum, itaat, saldırganlık, özgecilik, iş birliği ve ikna gibi diğer sosyal davranışları önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

5. Sonuç

Benlik kavramı, bireyin algı, değerlendirme ve davranışlarının merkezidir. Benlik kavramını şekillendiren ve kurgulayan en önemli unsur ise kültürdür. Bireyci ve toplulukçu değerlerin egemen olduğu kültürlerdeki bireyler farklı türden benliklere sahiptirler. Markus ve Kitayama (1991), Batılı toplumda büyüyen bireylerin gruba karşı bireyi öncelediklerini ve böylece kendi kendine yeten, ben-merkezli, bağımsız ve başkalarından ayrı olma gibi kişisel hedefler üzerine odaklandıklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık, Doğu Asya toplumlarının üyelerinin ise bireyden ziyade gruba öncelik verme eğiliminde olduklarını ve gruba uyma, ilişkisel, diğerlerine bağımlı olma ve bağlama önem verme gibi grup hedeflerine odaklandıklarını ifade etmişlerdir. ABD ve Batı Avrupa kültürel geleneklerine dayanan benlik kurgusunu *bağımsız*, pek çok Doğu Asya toplumu gibi toplulukçu kültürel geleneklerine dayanan benlik kurgusunu ise *karşılıklı bağımlı* olarak değerlendirmişlerdir. Bağımsız benlik kurgusu altında, bireyler kendilerini sosyal bağlamdan uzak, eşsiz ve özerk varlıklar olarak görürler. Karşılıklı bağımlı benlik kurgusu altında

ise kendilerini başkalarıyla bağlantılı ve sosyal taleplere karşı esnek hissederler. Kağıtçıbaşı (2012a) bu ikili ayrımı sorgulayarak *özerk-ilişkisel* benlik kurgusunu önermiştir. Gelişmekte olan toplumların kentsel bölgelerinde hem özerklik önemsenmekte hem de karşılıklı bağımlılık devam etmektedir. Kültürel psikoloji alanında yapılan çok sayıda çalışma, benlik kurgusunun insan davranışlarındaki çeşitliliği anlamamızda başat bir rol oynadığını göstermiştir. Benlik kurgusu kişinin algısına, duygularına, düşüncelerine ve davranışlarına rehberlik eder (Markus ve Kitayama, 1991).

Mevcut makale kapsamında değinildiği üzere, kültürel bağlam ne düşüneceğimizi, neye karar vereceğimizi, neyi seveceğimizi ve nasıl davranacağımızı etkilemektedir. Bu bağlamda, kültürlerarası psikoloji, anaakım psikolojinin evrensellik iddialarına eleştirel bir bakış getirerek, Batı dışında kalan ülkelerin kendilerine has özelliklerinin psikolojik süreçler üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Özellikle Türkiye gibi hem Doğu hem de Batı kültürel unsurlarını bir arada barındıran toplumlarda, kültürel bağlamın benlik kurgularına etkisini incelemek, ulusal literatürde eksik kalan bir alanı doldurmaktadır. Bu çalışma, benlik kurgusuyla ilgili teorik açıklamaları ve benlik kurgularının psikolojik süreçler üzerindeki etkisini ele alarak, kültür ve psikoloji ilişkisini hem yerel hem de evrensel düzeyde daha iyi anlamaya yönelik katkılar sunmaktadır.

Benliğin kültürel farklılıklar açısından çalışılmasının psikoloji bilimi için iki önemli sonucu vardır. Birincisi, kültür ve benlik çalışmaları psikolojinin benlik anlayışını yenilemiş, genişletmiş ve onu davranışın yorumlanmasında merkezi konuma taşımıştır. İkincisi, bu çalışmalar, insanların ve onların sosyokültürel dünyalarının birbirinden ayrı olmadığı idrakine yol açmıştır. Devam eden bir karşılıklı yapılanma döngüsünde, insanlar sosyokültürel çevrelerini biçimlendirirken, sosyokültürel çevre ise insanların benlik yapılarını şekillendirmektedir. Doğu kültürlerinin, benliği, Batı kültürlerinden daha fazla karşılıklı bağımlı bir şekilde kurguladığının anlaşılması, psikolojik süreçlerde ortaya çıkan kültürel farklılıkların benlik kurgularına odaklanarak aydınlatılabileceğini göstermiştir. Örneğin, karşılıklı bağımlı bir benlik kurgusu, Japon, Kore ve Hint gibi toplulukçu kültürlerin üyelerinin neden aidiyete daha fazla değer verdiklerini, sosyal yükümlülükleri daha fazla vurguladıklarını ve diğer kişilerin davranışlarının nedenlerini kişisel özelliklerden ziyade sosyal durumlara bağladıklarını açıklamaktadır. Benliğin bu iki kurgusu, ilişkilerin genel önemi açısından değil, ilişkilerin anlam ve dinamikleri açısından çok fazla farklılık göstermektedir. Çünkü ilişkiler her yerde insanlar için önemlidir.

Araştırmacılar, Batı kültürlerindeki bireylerin Batı dışı kültürlerdeki bireylere kıyasla göreceli olarak daha fazla bağımsız benlik kurgusuna sahip olduğunu varsaymakla birlikte, belirli bir kültürde bireylerin kendi kültürel temsillerini içselleştirme düzeylerine göre benlik kurgularının düzeylerinin kişiden kişiye farklılık göstereceğini de ifade ederler (Markus ve Kitayama, 2010; Singelis, 1994). Benlik kurgularının kavramsallaştırılmalarından bu yana, araştırmacılar, onları kültürel tipler veya özel kategoriler olarak değil, benlikle ilgili esnek düşünme biçimleri olarak görmeye başlamışlardır (Cross ve Gore, 2012). Çoğu araştırmacı, genel olarak, insanların hem bağımsız hem de karşılıklı bağımlı benlik görüşlerini inşa ettiklerini; ancak kültürel normlar, değerler ve uygulamaların bunlardan birini daha ön plana çıkardığını varsaymaktadır. Araştırmacılar hazırlama yöntemleri geliştirerek, kültürden bağımsız olarak, farklı benlik kurgularının erişilebilirliğini mümkün kılmışlardır (bu yöntemler için bkz. Cross ve ark., 2011; Oyserman ve Lee, 2008). Araştırmacılar, bireyleri kültürel ikonlara ya da sembollere maruz bırakarak, onlara öznesi “biz” ya da “ben” olan cümlelerden oluşan metinler okutarak,

kendilerini diğerlerine benzer ya da farklı tanımlamalarını sağlayarak ve onlara ilişkiye ya da özerkliğe odaklanmış hikâyeler okutarak onların farklı benlik kurgularını harekete geçirebilmektedirler. Böylece, kültüre has duygu, düşünce ve davranış tepkilerinin ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlayabilmektedirler. Örneğin, iki kültürlü Hong Konglu öğrencilere Uzak Doğu'nun simgesi olan ikonlar (ejderhalar ve Çin Seddi) gösterilince karşılıklı bağımlı benlik kurgusuna özgü tepkiler verirken, Batı dünyasının simgesi olan ikonlar (Amerikan bayrağı, Özgürlük Anıtı) gösterilince bağımsız benlik kurgusuna özgü tepkiler vermişlerdir (Hong ve ark., 2000). Bu metodolojik keşifler, kültürel bağlamı gözetmeksizin, bireylerin farklı benlik kurgularının araştırılmasına imkân sunmaktadır.

Gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik olarak, kültürün benlik üzerindeki etkisini daha derinlemesine anlamak için hem uluslararası hem de Türkiye bağlamında çeşitli önerilerde bulunulabilir. Uluslararası düzeyde, farklı kültürel bağlamlardaki benlik algılarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi, kültürlerarası psikolojiye önemli katkılar sağlayabilir. Özellikle bireyci (Batı) ve toplulukçu (Doğu) kültürler arasında yapılacak boylamsal çalışmalar, kültürün benlik üzerindeki etkisinin zamana ve toplumsal değişimlere göre nasıl şekillendiğini ortaya koyabilir. Bunun yanı sıra, göçmenler gibi kültürlerarası geçiş yaşayan grupların benlik algılarındaki değişimlerin incelenmesi, kültür ve benlik arasındaki dinamik ilişkiyi anlamak için önemli bir fırsat sunabilir. Türkiye bağlamında ise, geleneksel ile modern değerlerin bir arada bulunduğu bir toplum olarak Türkiye'de bireyci ve toplulukçu benlik kurgularının bir arada nasıl işlediğine dair araştırmalar yapılabilir. Ayrıca, kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki farklılıklar, nesiller arası değişim veya toplumsal cinsiyet bağlamında benlik algılarının kültürel temelleri daha detaylı şekilde ele alınabilir. Bu tür araştırmalar, kültür ve benlik arasındaki ilişkinin farklı yönlerini keşfederek hem yerel hem de evrensel düzeyde literatüre katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, kültürün benlik üzerindeki etkisi, insan yaşamının temel bir gerçeğini yansıtmaktadır. İnsanlar doğdukları, büyüdükları ve yaşadıkları toplumun kültürel değerleri, normları ve inançları içinde büyürler. Bu süreç, bireylerin kimliklerini, dünya görüşlerini, düşünme tarzlarını, değerlerini, inançlarını ve davranışlarını şekillendirmede belirleyici bir rol oynar. Kültür, kimlik oluşturma'nın temel bir parçasıdır ve bireylerin kendi köklerini anlamalarına, aidiyet duygusu geliştirmelerine ve toplumlarına katkıda bulunmalarına yardımcı olur. Ancak kültür aynı zamanda çeşitliliğin ve farklılıkların bir kaynağıdır ve bu farklılıklar, insanların daha geniş bir perspektif kazanmalarına ve öğrenmelerine olanak tanır. Dolayısıyla kültür, bireylerin hayatlarını şekillendirirken aynı zamanda farklı kültürler arasında köprüler kurmalarına da yardımcı olur. Kültür, insanın içsel dünyasını ve dünya görüşünü etkilerken, aynı zamanda insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına ve dünya üzerinde daha barışçıl bir birliktelik kurmalarına katkı sağlar. Bu nedenle, kültürün benlik üzerindeki etkisi, insan yaşamının önemli bir parçasıdır ve bu etkilerin derinlemesine anlaşılması, insanların birbirleriyle daha yakın ve daha anlayışlı bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Bentley, J. R. ve Treadway, D. C. (2024). The victimized narcissist: Anger, hope, and self-construal. *Current Psychology*, 1-16.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Breugelmans, S. M., Chasiotis, A. ve Sam, D. (2013). *Cross-cultural psychology: Research and applications* (3. Baskı). New York: Cambridge University Press.
- Chen, S. X., Bond, M. H., Chan, B., Tang, D. ve Buchtel, E. E. (2009). Behavioral manifestations of modesty. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(4), 603-626.
- Choi, I., Nisbett, R. ve Norenzayan, A. (1999). Causal attribution across cultures: Variation and universality. *Psychological Bulletin*, 125, 47-63.
- Cross, S. E. ve Gore, J. S. (2012). Cultural models of the self. M. R. Leary ve J. P. Tangney (Ed.), *Handbook of self and identity* (2. Baskı) içinde (ss. 587-614). New York: Guilford Press.
- Cross, S. E., Hardin, E. ve Gercek-Swing, B. (2011). The what, how, why, and where of self-construal. *Personality and Social Psychology Review*, 15(2), 142-179.
- Domino, G. (1992). Cooperation and competition in Chinese and American children. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 23(4), 456-467.
- Fishbach, A. ve Woolley, K. (2022). The structure of intrinsic motivation. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 9, 339-363.
- Gabriel, S. ve Gardner, W. L. (1999). Are there "his" and "her" types of interdependence? The implications of gender differences in collective and relational interdependence for affect, behavior, and cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(3), 642-655.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Hong, Y. Y., Morris, M. W., Chiu, C. Y. ve Benet-Martinez, V. (2000). Multicultural minds: A dynamic constructivist approach to culture and cognition. *American Psychologist*, 55(7), 709-720.
- Iyengar, S. S. ve Lepper, M. R. (1999). Rethinking the value of choice: A cultural perspective on intrinsic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(3), 349-366.
- Jauk, E., Breyer, D., Kanske, P. ve Wakabayashi, A. (2021). Narcissism in independent and interdependent cultures. *Personality and individual differences*, 177, 110716.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37), 36-43.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 36(4), 403-422.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012a). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji* (3. Basım). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012b). *Günümüzde insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş* (13. Basım). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kashima, Y., Kashima, E. S., Kim, U. ve Gelfand, M. (2006). Describing the social world: How is a person, a group, and a relationship described in the East and the West? *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(3), 388-396.
- Kim-Ju, G. M., Graham, A. R., Krmpotich, E. A. ve Hong, J. (2024). Self, ethnicity, and ethnic composition: Variations in self among Asian Americans and White Americans. *Asian American Journal of Psychology*, 15(1), 21-30.
- Kim, H. S. ve Markus, H. R. (1999). Deviance or uniqueness? Harmony or conformity? A cultural analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(4), 785-800.
- Kitayama, S., Markus, H. R. ve Kurokawa, M. (2000). Culture, emotion, and well-being: Good feelings in Japan and the United States. *Cognition and Emotion*, 14(1), 93-124.
- Lee, S. (2005). Judgment of ingroups and outgroups in intra-and intercultural negotiation: The role of interdependent self-construal in judgment timing. *Group Decision and Negotiation*, 14, 43-62.
- Markus, H. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253.
- Markus, H. ve Kitayama, S. (2010). Cultures and selves: A cycle of mutual constitution. *Perspectives on Psychological Science*, 5(4), 420-430.
- Miller, J. G. (1984). Culture and the development of everyday social explanation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(5), 961-978.

- Moscardino, U., Miconi, D. ve Carraro, L. (2020). Implicit and explicit self-construals in Chinese-heritage and Italian nonimmigrant early adolescents: Associations with self-esteem and prosocial behavior. *Developmental Psychology*, 56(7), 1397.
- Neumann, R., Steinhäuser, N. ve Roeder, U. R. (2009). How self-construal shapes emotion: Cultural differences in the feeling of pride. *Social Cognition*, 27(2), 327-337.
- Nisbett, R. E. (2020). *Düşüncenin coğrafyası: Doğulular ve Batılılar neden ve nasıl birbirinden farklı düşünürler?* (7.Basım) (Çev. G. Ç. Güven). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Oyserman, D. ve Lee, S. W. S. (2008). Does culture influence what and how we think?: Effects of priming individualism and collectivism. *Psychological Bulletin*, 134(2), 311-342.
- Rhee, E., Uleman, J. S., Lee, H. K. ve Roman, R. J. (1995). Spontaneous self-descriptions and ethnic identities in individualistic and collectivistic cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(1), 142-152.
- Shweder, R. A. ve Bourne, E. J. (1984). Does the concept of the person vary cross-culturally? R. A. Shweder ve R. A. Levine (Ed.), *Culture theory: Essays on mind, self, and emotion* içinde (ss. 158-199). New York: Cambridge University Press.
- Singelis, T. M (1994). The measurement of independent and interdependent self-construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(5), 580-591.
- Triandis, H. C. (1996). The psychological measurement of cultural syndromes. *American Psychologist*, 51(4), 407-415.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69(6), 907-924.
- Utz, S. (2004). Self-construal and cooperation: Is the interdependent self more cooperative than the independent self? *Self and Identity*, 3(3), 177-190.
- Xiong, M., Wang, F. ve Cai, R. (2018). Development and validation of the Chinese Modesty Scale (CMS). *Frontiers in psychology*, 9, 2014.

Extended Abstract

Introduction

The interplay between culture and the self has long been a central focus in psychology and anthropology, offering critical insights into how individuals perceive themselves and their social environments. This study evaluates the profound influence of cultural norms and values on self-perception, focusing on the construct of self-construal. By exploring this relationship, the study contributes to both theoretical advancements and empirical research in cultural psychology. Culture, as one of the most intricate and fundamental aspects of human life, profoundly shapes individual and collective identities. It defines values, beliefs, norms, traditions, and behaviors, influencing how individuals perceive themselves and interact with others. Recognizing the bidirectional relationship between culture and self has transformed psychological research, particularly through the lens of cultural psychology. Foundational scholars such as Markus and Kitayama (1991) and Kağıtçıbaşı (2012a) emphasize that self-construal—individual perceptions of their relational roles—vary across cultural contexts. This paper reviews the cultural determinants of self-construal and their psychological consequences. Moreover, it seeks to address gaps in Turkish-language scholarship by providing a comprehensive and contextually relevant framework for understanding the dynamic interaction between culture and self.

Conceptual Framework of Self-Construal

Self-construal refers to individuals' cognitive representations of themselves and their relationships with others. Markus and Kitayama (1991) identified two primary types of self-construal: independent and interdependent. Independent self-construal, prevalent in individualistic cultures, emphasize autonomy, personal attributes, and uniqueness. Conversely, interdependent self-construal, typical of collectivistic cultures, highlight relational roles, social harmony, and group affiliation. Hofstede's (1980) framework on cultural dimensions offers valuable insights into this dichotomy. Individualistic societies prioritize self-reliance and personal achievements, fostering independent self-construal. In contrast, collectivistic cultures value interdependence and group cohesion, encouraging interdependent self-construals. However, recent research underscores the coexistence of multiple self-construal within individuals, shaped by situational and contextual factors (Triandis, 2001). Kağıtçıbaşı (1996, 2012a) expanded on these dichotomies by introducing the autonomous-relational self-construal, a hybrid model that integrates independence and interdependence. This model is particularly relevant in societies like Türkiye, where modernization processes intersect with traditional values. The autonomous-relational self-construal reflects both personal agency and emotional connectedness, providing a more nuanced understanding of cultural variability.

Psychological Processes and Self-Construal

Self-construal effects numerous psychological processes, including self-definition, attribution, emotion, motivation, and social behavior.

- **Self-definition:** Individuals with independent self-construal tend to define themselves using abstract traits (e.g., "I am ambitious"), while those with interdependent self-construal emphasize relational and contextual roles (e.g., "I am a daughter"). This distinction reflects cultural emphases on individuality versus relationality (Kashima et al., 2006).
- **Attributions:** Attribution styles differ across cultures. In individualistic contexts, behaviors are often attributed to internal traits, while collectivistic contexts emphasize external, situational factors (Miller, 1984). For instance, a missed appointment might be seen as irresponsibility in an individualistic culture but as a result of unforeseen circumstances in a collectivistic one.
- **Emotions:** Independent self-construal aligns with self-focused emotions such as pride and anger, whereas interdependent self-construal is associated with other-focused emotions like guilt and shame (Berry ve ark., 2013).
- **Motivations:** Independent self-construal prioritize personal goals and self-enhancement, whereas interdependent one's value collective success and group harmony (Kitayama et al., 2000).
- **Social behaviors:** Cultural self-construal shape interpersonal dynamics. Interdependent individuals often exhibit higher tendencies for cooperation, empathy, and in-group loyalty, while independent individuals show assertiveness and adaptability in social mobility (Lee, 2005).

Cultural Context of Türkiye

Türkiye serves as a compelling case for examining the interaction between culture and self-construal due to its unique sociocultural dynamics. As a society at the crossroads of collectivistic and individualistic orientations, Türkiye reflects a blend of traditional values and modern influences. Rapid socioeconomic transformation has introduced significant changes, leading to the coexistence of autonomous and relational traits within the same cultural milieu. Kağıtçıbaşı's (2012a) autonomous-relational self-construal model provides a critical lens for understanding these dynamics. In Türkiye, individuals maintain close familial ties while embracing greater personal autonomy, illustrating the coexistence of collectivistic and individualistic tendencies. For example, while traditional family roles remain significant, urbanization has fostered increased independence in personal decision-making. The hybrid nature of self-construal in Türkiye challenges binary categorizations of culture, emphasizing the fluid and evolving nature of identity. The findings from Türkiye offer valuable insights into how cultural transformation shapes self-construal dynamics, particularly in societies experiencing globalization and modernization.

Conclusion

Culture profoundly shapes how individuals perceive themselves and their place in the world. Through self-construal, cultural norms and values influence cognition, emotion, and behavior. This study highlights the significance of understanding self-construal as a flexible, contextually influenced construct rather than a rigid cultural typology. Research demonstrates that individuals from the same culture may exhibit varying degrees of independent and interdependent self-construal based on situational cues or exposure to cultural symbols. For instance, bicultural individuals shift their self-construal when exposed to cultural icons representing their heritage or host culture (Hong et al., 2000). By examining the coexistence of individualistic and collectivistic traits, particularly in hybrid societies like Türkiye, this paper advances a nuanced understanding of cultural psychology. It calls for further research on the evolving nature of self-construal in globalized contexts, emphasizing the importance of longitudinal and cross-cultural studies. Türkiye's sociocultural setting offers a fertile ground for exploring these phenomena, providing insights into the complex and dynamic relationship between culture and self.